

INSTITUTUL DE MEDICINĂ TIMIȘOARA

DEHELEAN MIRCEA

PERSONALITATE SI AXIOLOGIE

o perspectivă axiologică asupra personalității
umane, normale și patologice.

Teză pentru obținerea titlului de doctor în medicină.

— REZUMAT —

Conducător științific:

Prof. Dr. EDUARD PAMFIL

III 10 I. B. T.

1979

*legei dr. Mircea Cebelean,
cu prețuie și considerate
dr. Mircea Dehelean*

INSTITUTUL DE MEDICINA TIMISOARA

DEHELEAN MIRCEA

P E R S O N A L I T A T E S I A X I O L O G I E

- o perspectivă axiologică asupra personalității
umane, normale și patologice -

Tesă pentru obținerea titlului de doctor în medicină

- rezumat -

Conducător științific
PROF. DR. EDUARD PAMPIL

1979

CUPRINS

.Argument	pg.1
I. Sistemul de definiții ale conceptelor operaționale fundamentale	pg.3
II. Considerații generale: implicațiile perspectivei axiologice în psihologie	pg.5
III. Considerații generale: implicațiile perspectivei etice în psihopatologie	pg.10
IV. Considerații metodologice	pg.14
V. Fundamentarea dimensiunii etice a psihismului uman printr-o structură operațională, specifică, a personalității ființei umane	pg.16
VI. Absența structurii etice a personalității, substrat nozologic al personalității psihopatice	pg.20
VII. Consecințele teoretice și practice ale ipotezei etice referitor la personalitatea psihopatică	pg.21
VIII. Concluzii	pg.25

ARGUMENT

În etapa actuală de dezvoltare a societății noastre, o dezvoltare multilaterală, plenară, echilibrată, armonioasă a personalității membrilor acesteia, constituie una dintre condițiile progresului social și, prin acest fapt, și o necesitate obiectivă, un obiectiv de realizat, prin intermediul unor acțiuni sociale îndreptate în această direcție. Una dintre "laturile" personalității umane, cea care garantează în cea mai mare măsură statutul de ființă socială a omului, este dimensiunea sa axiologică, valorizatoare. În cadrul dimensiunii axiologice a personalității umane, forma sa etică, morală, de manifestare este aceea care conferă ființei umane, ca ființă socială, plasarea sa la cel mai înalt nivel valoric, din acest punct de vedere.

Omul nu are "dată", la naștere, dimensiunea sa axiologică, deoarece apare pe lume ca o ființă, practic, psihică. Dar el o poate, în mod normal, dobândi, la capătul unui proces de dezvoltare psihoontogenetică și personogenetică, dacă anumite condiții minimale de ordin biologic și sociologic sînt îndeplinite. Rezultă din cele de mai sus că o atare dimensiune poate lipsi din cadrul sistemului personalității umane, ca un fapt de patologie, fie drept urmare a unei tulburări specifice de dezvoltare psihoontogenetică (în varianta ageneziei sau a disgeneziei malformative), fie drept consecință a unui proces de deteriorare specifică a unei personalități normale constituită.

Dacă moralitatea este condiția indispensabilă a unei socialități, la cel mai înalt nivel valoric, a unei ființe umane, atunci este explicabil de ce persoanele nonmorale (amurale sau imorale) sînt, în același timp, și persoane cu grave și sistematice tulburări ale conduitei lor sociale, deci persoane profund sociopate (asociale sau antisociale). Acești indivizi umani, defectivi sub raport structural personologic, constituie principala cauză de tulburență într-un grup social, au o acțiune nocivă, malignă, asupra semenilor lor și asupra colectivităților omenești ca atare, motiv pentru care ei reprezintă o importantă problemă socială ce necesită soluții practice, măsuri eficiente, cu efecte - pe cît posibil - radicale și durabile. Este vorba, aici, de indivizi care prezintă, sub raport nozologic psihiatric, o entitate aparte, ce aparține cadrului patologiei "de structură" a personalității umane, și pe care convenim să o numim, în textul de față, "personalitate psihopatică", specie nozologică a cadrului

general al "personalității patologice". "Personalitatea psihopatică" în accepțiunea noastră, corespunde, în nomenclatorul O.M.S., entității consemnată sub denumirea de: "Tulburare de personalitate cu predominarea manifestărilor sociopatice sau asociale" (Cod 301.7; apelativii sinonime: personalitate amorală, personalitate asocială, personalitate antisocială).

Deși la noi în țară incidența fenomenului psihopatic este în continuă scădere, ca urmare a profundelor transformări meliorative ale sistemului nostru social, totuși, din cauza extremei sale nocivități sociale, acest fenomen continuă să constituie o problemă medico-socială și să implice necesitatea elaborării unor soluții, sub forma instituirii unor măsuri, acțiuni practice, care să vizeze continuă lui diminuare, până la limita maximă a posibilului. Dacă eradicarea fenomenului sociopatic de natură psihopatică nu este încă realizabilă (din cauza imposibilității, în momentul de față, de a stăpîni "cota" de determinism genetic-ereditar a acestuia) sînt, în schimb, posibile atât scăderea incidenței personalității psihopatice în cadrul populației generale, cît și scăderea gradului de nocivitate socială a indivizilor cu personalitate psihopatică existenți într-o colectivitate socială dată.

Incidența personalității psihopatice, ca entitate psihiatrică, în cadrul populației generale poate fi redusă, în primul rînd, prin măsuri general sociale menite să reducă "cota" de determinism socio-genetic a devenirii psihopatice a indivizilor ce trăiesc într-o anumită societate omenească. În acest sens, este vorba de promovarea factorilor de ordin social cu rol psihosanogenetic, formativ pentru o personalitate normal constituită, precum și de asanarea sau maxima diminuare a factorilor sociali cu rol psihopatogenetic, psihopatizant. Acest tip de măsuri au drept rezultat: a) psihoprofilaxia dezvoltărilor dizarmonice din cadrul procesului personogenetic; b) psihoprofilaxia constituirii unei personalități psihopatice la indivizii care prezintă, în perioade lor infanto-juvenile de existență, o dezvoltare dizarmonică a personalității lor (în formare); c) schimbarea unei mentalități de model psihopat la indivizii a căror personalitate este normal structurată dar care, în urma faptului că și-au petrecut o lungă perioadă din viața lor în sinul unui grup marginal social, au adoptat normele de comportament ale acestuia din urmă.

Incidența, în cadrul populației generale, a indivizilor cu personalitate psihopatică mai poate fi scăzută, în subsidiar, și prin evitarea, în limita posibilului, a intervenției factorilor specifici,

de risc genetic-ereditar, precum și prin profilaxia sau tratamentul precoce și adecvat al bolilor somatice sau psihice, susceptibile de a determina apariția unui sindrom psihopatic secundar, prin mecanismul deteriorării unei personalități, premerbid, normal structurate.

Incidența și gravitatea conduitei sociopatice ale indivizilor cu personalitate psihopatică, existenți în cadrul unei colectivități date, pot fi diminuate, de asemenea, prin măsuri adecvate de ordin medico-social, măsuri care vizează, printre altele, perfecționarea sistemului social și ameliorarea funcționalității aparatului său instituțional de asigurare a ordinii publice.

Toate aceste obiective practice necesită elaborarea unei metodologii concrete de acțiune, care să se bazeze pe o fundamentare teoretică, pe o înțelegere mai bună a bazelor psihopatologice și psihologice ale fenomenului considerat.

Prezenta lucrare încearcă să se constituie ca o contribuție personală a autorului la demersurile cercetării științifice contemporane desfășurate cu scopul încercării de soluționare a problemelor de ordin teoretic și practic pe care le comportă fenomenul social și psihopatologic reprezentat de personalitatea psihopatică.

CAPITOLUL I

SISTEMUL DE DEFINITII ALE CONCEPTELOR OPERATIONALE FUNDAMENTALE.

Deoarece, în domeniul teoretic considerat, consultarea literaturii de specialitate relevă faptul că, adeseori, unul și același termen poate designa mai multe noțiuni diferite și una și aceeași noțiune poate fi designată prin mai mulți termeni diferiți, este necesară o definire prealabilă a conceptelor fundamentale utilizate în lucrare și a unor noțiuni direct corelate cu acestea dinții. Definițiile "de precizare" ale termenilor "cheie" vor fi unesci însoțite și de o serie de comentarii complementare. Ele au fost, însă, formulate, toate, în conformitate cu "litera" sau cu "spiritul" conținutului "Dicționarului de filozofie", Editura Politică, 1978.

Axiologia este disciplina filozofică al cărui obiect de studiu este conceptul generic de valoare.

Valoarea, relație socială obiectivă, exprimă prețuirea acordată (printr-un act de valorizare) unui obiect real ("obiect valorizat": ceva demn de a fi prețuit) de către o ființă umană ("subiect valorizator": cineva în măsură să acorde prețuire, pe baza unor

criterii obiective). Actul de valorizare are loc la nivelul conștiinței sociale a subiectului valorizator și reprezintă, în perspectivă filozofică, obiectivarea esenței (axiologice) umane în obiectul valorizat. Alături de valori cu caracter tranzitor, istoric, există și valori fundamentale, perene, imperisabile, cu caracter general-social și general-uman, înscrise în esența umanului și în patrimoniul universal al culturii, valori ce reflectă solidaritatea spirituală a omenirii. Sunt considerate drept valori fundamentale valorile de bine, frumos și adevăr. Valoarea de adevăr nu este o valoare propriu-zisă axiologică. Între valoarea etică de bine și cea estetică de frumos există diferențe calitative notabile. Valoarea de bine reprezintă conceptul ultim (categorial) al eticii. Etica este o disciplină filozofică (și axiologică) a cărui obiect de studiu este valoarea fundamentală de bine. În perspectivă etică, noțiunea de bine este, practic, sinonimă cu cea de morală. Din acest motiv, etica a mai fost definită și drept o teorie a moralei (concepută ca o practică socială). Noțiunea etică de bine se referă la ceea ce este moral, adică la ceea ce corespunde exigențelor sociale în planul interrelațiilor dintre membrii unei societăți omenești. Categoria etică de bine poate constitui un sistem de referință pentru o judecată de valoare morală numai prin intermediul formelor sale de particularizare, adică a noțiunilor morale de datorie, responsabilitate, dreptate, onestitate, lealitate, devotament, etc. Morala se poate defini ca un ansamblu de trăiri (fenomene, stări, procese) psihologice ale unui individ uman - fundamentate pe anumite valori și idealuri și exprimate prin o serie de principii și norme de comportament - care se referă la un anumit mod de reglementare al relațiilor interindividuale în cadrul unei colectivități omenești și se manifestă printr-un anumit mod de comportament social, totul fiind apreciat valoric în funcție de un sistem de referință etic. Funcția socială fundamentală a moralei este de a conserva și consolida relațiile sociale de solidaritate omenească. Într-o perspectivă filozofică, conștiința morală este o formă a conștiinței sociale, care reunește într-un ansamblu unitar fenomenele psihologice cu determinant etic ale unui individ uman. Într-o perspectivă psihologică, conștiința morală este acea instanță a psihismului uman care determină în mod direct comportamentul social moral al acestuia.

Personalitatea (persoana psihologică) umană, categorie a psihologiei, este conceptul integrativ ultim referitor la psihism, considerat, acesta din urmă, drept o totalitate unitară indivizibilă. Într-o perspectivă antropologică, personalitatea poate fi concepută

ca o "parte"(integrată) a unui "întreg"indivizibil (ființa umană). Într-o perspectivă psihologică,pur teoretică,ea poate fi considerată ca un sistem unitar al psihismului ce integrează,la rîndul său,o serie de subsisteme,structuri (integrative sau operaționale),în calitate de elemente componente de rang subordonat. Alături de raportul dialectic dintre unitate și diversitate,personalitatea mai relevă și aspectul dialectic al unității în continuitate (structura) și cel al continuității unității (istoria) psihismului uman.Sa corelează două perspective de abordare a psihismului,cea structurală sincronă (care implică și un aspect dinamic,funcțional,operațional)și cea istorică diacronă (ce comportă etapa genezei,devenirii personalității și cea a ființării ei ca atare).Prin termenul de structură înțelegem constelația,de un anumit tip,relativ invariabilă,de interrelații,interacțiuni,ce se constituie între elementele unui ansamblu unitar și sînt independente de natura acestor elemente.Personogeneza presupune apariția,dezvoltarea,maturarea și integrarea în cadrul sistemului unitar al personalității,a tuturor dimensiunilor fundamentale ale psihismului.Ființarea personalității ca atare presupune o istorie de continuă îmbogățire a conținutului laturilor sale dar și păstrarea identității cu sine (stilul existențial).În ea se reflectă trăsăturile definitorii,esențiale,ale psihismului și - prin el - ale ființei umane (sociabilitatea,moralitatea,în special).Într-o perspectivă tipologică,sub raport structural,personalitățile pot fi normale sau anormale. Convenim să denumim "personalitate patologică",personalitatea anormală de interes psihiatric și"personalitate psihopatice",personalitatea patologică definită prin avalerism,anetopatie,sociopatie malignă. Specificul disstructurii personalității psihopatice constituie,în același timp,și substratul ei nozologic.Specificul acestui substrat relevă atât trăsăturile esențiale,definitorii,cît și cele cu caracter "diferențial" ale personalității psihopatice în raport cu celelalte tipuri de personalitate patologică (entități nozologice psihiatrice de același rang).

CAPITOLUL II

CONSIDERATII GENERALE:IMPLICATIILE PERSPECTIVEI AXIOLOGICE ÎN PSIHLOGIE.

Axiologia,disciplină filozofică,studiază fenomenul valorii. Valoarea este instituită unui obiect de către un subiect valorizator.Unicul subiect valorizator din universul cunoscut este ființa umană.Fiind vorba de o dimensiune ce constituie o "diferență specifică"acumului față de tot restul existențelor din univers,ea este considerată drept definitorie pentru fenomenul uman,definito-

rie "per essentiam", deci esențială, aparținând "esenței umane". Ontologia filozofică "regională" a fenomenului uman afirmă, ca o dimensiune a esenței umane, funcția valorizatoare a omului, în ipostaza de "subiect axiologic". Într-o perspectivă sociologic-antropologică, activitatea valorizatoare manifestată de ființa umană, în calitatea ei de ființă socială, în realitatea obiectivă (inclusiv propria sa realitate), este un fapt obiectiv, de observație curentă, de evidență. În acest sens, dimensiunea axiologică a existenței (obiective) umane fundamentează dimensiunea axiologică a esenței umane, menționată mai sus. Se poate vorbi deci de un statut existențial axiologic al ființei umane care, în planul existenței sale sociale, creează și instituie o "lume a valorilor", (axiologică) paralelă cu cea a realităților obiective (ontologică).

Dacă, într-o perspectivă general-antropologică, vom considera acum problema determinismului funcției axiologice a ființei umane, acesta nu poate fi căutat la nivelul dimensiunii biologice-somatice a omului (nu se întilnește în lumea biologică a ființelor vii subumane, nu are caracterul unei funcții biologice) ci numai la nivelul psihismului ființei umane (implică noțiunea de ființă socială, de conduită și de conștiință socială, de personalitate umană în plenitudinea și complexitatea trăsăturilor acesteia; este o consecință a unui proces psihoontogenetic specific). Fenomenul axiologic uman este un fapt dependent de -și aparținând al- existenței (obiective) a psihismului uman, unde poate fi surprins: 1) în planul fenomenologiei subiective a vieții psihice interioare, conștiente, 2) în planul structurilor psihice operaționale "de profunzime" (plan "deterministic" pentru cel anterior), 3) în planul motivației psihologice a conduitei sociale obiective. Existența fenomenului psihoaxiologic în planurile expresive (al conduitei și al vieții psihice conștiente) face foarte probabilă existența lui și în planurile deterministice ale celor dintâi. (în planul structurilor operaționale și în cel al motivației conduitei). Deoarece funcția axiologică a psihismului apare ultima, în decursul procesului de psihoontogeneză, deoarece ea este singura care nu are primordii în cadrul lumii animale subumane și singura care presupune o maturare prealabilă a tuturor celorlalte nivele funcționale ale psihismului, ea aparține psihismului superior, aparține dimensiunii "spirituale", strict specifică, a omului, este definitorie pentru psihismul uman în general, este o dimensiune esențială a acestuia din urmă, deci, aparține "esenței" fenomenului psihologic uman. Dimensiunea axiologică a esenței psihismului uman fundamentează și ea, dimensiunea axiologică a esen-

țel fenomenului uman. Din cele de mai sus rezultă că se poate vorbi de o dimensiune axiologică a psihismului uman, în general, dar noțiunea de "psihism" este mult prea generală, mult prea vagă, pentru a putea permite un studiu referitor la substratul deterministic al fenomenului psihoaxiologic considerat, problemă care va constitui, în cele ce urmează, obiectul discuției purtate în cadrul acestui capitol.

Nici celelalte concepte categorisale ale psihologiei nu sînt operante pentru scopul propus. Conștiința socială, considerată de materialismul istoric drept sediu al actului de valorizare, este un concept filozofic, neechivalabil, ca atare, cu conceptele operaționale psihologice existente. Acest concept subliniază doar o anumită apartenență taxonomică a unui ansamblu de fenomene psihice conștiințate, fără a implica vreo referire la determinismul lor endogen. Acest lucru este valabil și pentru "corespondența" în psihologie a noțiunii filozofice de conștiință morală (formă a conștiinței sociale).

Categoria psihologică de personalitate, în accepțiunea noastră, este o noțiune corelabilă atât cu perspectivele speculative (filozofică, ontologică și axiologică) cît și cu cele științifice (sociologice, antropologice) de discuție, deoarece ea (personalitatea) este un implicat obligator atât al noțiunii ontologice de "subiect axiologic" cît și al noțiunii antropologice de ființă umană, concepută ca o ființă socială. Din aceste motive, personalitatea este noțiunea psihologică portantă prin excelență a unei dimensiuni axiologice. Dar, în calitatea ei de concept integrativ ultim (categorial) al psihismului, personalitatea reprezintă o entitate pur abstractă, pur teoretică, motiv pentru care dimensiunea sa axiologică este ireductibilă, pe această cale, la vreun plan psihologic obiectiv carecarea (inclusiv cel deterministic-motivațional), planuri subordonate, prin integrare, unității ei sistemice. Funcția psihoaxiologică nu poate fi explicată, exclusiv, numai prin conceptul de personalitate, deoarece această funcție nu este una doar "a întregului", a "sistemului ca atare", ireductibilă la realitatea părților, elementelor sale componente (întîlnim fenomenul axiologic în planul tuturor nivelelor psihismului conștient), și nici una "sintetică", de tip sumativ sau de tip rezultantă, a unității funcționale a întregului psihism (nivelele psihice "clasice", atestate de psihologia tradițională, au, fiecare în parte, o funcționalitate proprie, specifică, totdeauna independentă de criteriul valoric, uneori chiar în opoziție cu acesta din urmă). Din cele de mai sus rezultă că,

intrucît fenomenul psihoaxiologic uman nu este explicabil numai cu ajutorul noțiunii de personalitate și intrucît fenomenul respectiv trebuie să aibe un substrat deterministic propriu, acesta din urmă trebuie să se afle situat, obligator, undeva, în planurile și nivelele existențiale ale psihismului, aparținente, prin integrare, unității persoanei ființei umane.

Printr-o filieră directă, pornind de la conceptul integrativ suprem de personalitate, nu putem ajunge decît la conceptul, integrativ, subordonat, de "caracter" (al acestei personalități). Fiind vorba, deci, tot de un concept psihologic de tip integrativ, din aceleași motive ca și cele menționate mai sus, nici conceptul de caracter nu este operant pentru un studiu deterministic al fenomenului psihoaxiologic uman. Intr-o altă ordine de idei, dimensiunea axiologică a caracterului nu este una general-axiologică ci doar una etică-morală (caracterul nu are o dimensiune, stricto sensu, estetică). Pe de altă parte, noțiunea de caracter are avantajul că poate fi ușor corelată cu o posibilă cale, operantă, de acces spre planul deterministic al fenomenului psihoaxiologic, mai precis al formei etice de particularizare a acestui fenomen, cale ce va fi descrisă mai jos. În cele ce urmează, vom abandona considerarea fenomenului general-axiologic, pentru a ne circumscrie demersurile teoretice, în exclusivitate, la studiul dimensiunii etice morale a psihismului (și a personalității, a ființei umane), la studiul determinismului endogen psihologic a dimensiunii morale a omului. Tot ceea ce a fost afirmat anterior, referitor la fenomenul psihoaxiologic în general, rămîne valabil și pentru forma etică de particularizare a acestuia.

Noțiunea de caracter (structura socială a persoanei), am afirmat mai sus, ne poate conduce, indirect, spre planul psihicului ca fenomen obiectiv. A afirma despre un om că are un caracter moral implică, cu necesitate, postularea existenței, la acesta, și a unei conduite sociale habituale, deasemenea morale. Dar o conduită socială morală (fenomen obiectiv, socio-antropologic) exprimă o persoană umană cu adevărat morală (posesoare a unui caracter moral) numai dacă este sistematică, habituală și numai dacă are întotdeauna o motivație morală. O astfel de conduită presupune deci, existența unui "pattern" (moral) motivațional, adică a unui anumit model (moral), constant, permanent, de reactivitate comportamentală, fixat în structura caracterului persoanei respective. Intr-o perspectivă deterministică, operațională, acest pattern motivațional este consecința intervenției - permanente, dominante -, în planul psihismului motivațional, a unei instanțe motivaționale, care operează în conformitate cu

comandamentele moralei. Această instanță motivațională, cu un astfel de specific operațional, nu poate fi concepută altfel decât ca fiind o structură psihică funcțional-operatională "de profunzime", apartenență planului psihologic respectiv. Urmărind acuză filierat conduită socială umană - motivație psihologică a acestei conduite - pattern motivațional (cu "derivație" spre noțiunile de caracter, personalitate, ființă umană) - instanță motivațională concepută ca o structură psihică operațională "de profunzime", constatăm că toate verigile filierei respective permit - și pretind, la un om cu adevărat moral - atribuirea calificativului conotativ de "moral". Dacă pornim însă, explicativ, de la cauză la efecte, de la planul deterministic al structurilor operaționale la celelalte verigi ale filierei, acest calificativ poate deveni și denotativ pentru acestea din urmă. Rezultă din cele de mai sus că dimensiunea etică a psihismului are un determinism endogen, endopsihic, și că sediul acestuia trebuie să fie la nivelul structurilor operaționale sus amintite. Dacă la acest nivel se află originea psihologică a moralității omului, el este un nivel deterministic și pentru fenomenele psihice cu atribut moral (sentimente, idei morale) existente, ca fapte de trăire subiectivă, în planul vieții psihice conștiente. În acest caz, trăirile psihologice cu atribut etic, existente în cadrul câmpului de conștiință, nu au doar o "etichetă" etică, atribuită lor în urma unor judecăți de valoare morală, operate în conformitate cu un sistem de referință moral (existent în "spațiul cultural", exterior ființei umane), ci sînt, în primul rînd, de natură morală, în virtutea endogenezei lor la nivelul unei structuri operaționale psihologice, care constituie, pentru ele, substratul lor de origine și determinare. O stare structurală operațională a psihismului, cu un atare specific operațional, nu este atestată de psihologia teoretică tradițională, dar o serie de argumente prezentate anterior îi postulează o existență de fapt. Această problemă reprezintă, în lucrare, primul obiectiv de cercetare fundamentală. Conținutul acestui capitol a căutat să fundamenteze premisele teoretice ale abordării "de fond" a problemei psihologice susmenționate. Acest demers de cercetare fundamentală va avea loc în cuprinsul capitolului V, cu care prezentul capitol se află într-un fel de continuitate logică, în ceea ce privește desfășurarea sistemului de argumentație.

CAPITOLUL III

CONSIDERAȚII GENERALE: IMPLICAȚIILE PERSPECTIVEI ETICE ÎN PSIHOPATOLOGIE.

Rezultă din capitolul precedent posibilitatea unei structuri etice specifice (a sistemului personalității) umane. În acest caz, există posibilitatea teoretică de a imagina o patologie a dezvoltării ei ontogenetice (de tip cantitativ sau calitativ), de model identic cu aceea atestată pentru alte structuri psihice (cognitive afective), precum și o patologie de deteriorare postmorbidă a ei. Toate cele afirmate mai sus sînt însă considerate doar simple ipoteze plausibile, deci nestatuate ca atare, de către psihologia generală, psihologia medicală, psihopatologia generală clasică. În acest capitol se intenționează să se demonstreze, cu argumente, credem, valabile, că în anumite teritorii nozologice psihiatrice, considerațiile de natură etică pot avea nu numai o valoare descriptivă ci și implicații psihopatologice propriuzise, inclusiv posibilitatea de a defini natura substratului nozologic al unei entități psihiatrice (al personalității psihopatice, în accepțiunea din text).

Formăm de la ideea, afirmată și anterior, că moralitatea reală a unei ființe umane este garanția unei înalte valori a sociabilității acesteia. În această ordine de idei, este firesc ca o absență sau o malformare a acestei dimensiuni umane să genereze grave tulburări (sub raportul nocivității, malignității lor sociale) ale conduitei sociale habituale a persoanei în cauză, să genereze deci ceea ce convenim să numim "conduite sociopatice" (în text, concept operațional pur sociologic, fără implicații psihopatologice directe). Invers, prezența sistematică la un individ a unor conduite franc sociopatice nu poate să nu pună problema afectării dimensiunii de moralitate a individului respectiv. Cu cît gradul nocivității sociale a conduitei sociopatice considerate este mai mare, cu atît și afectarea moralității individului în cauză este mai probabilă și - dacă există - este mai severă. Pe de altă parte, conduitele sociopatice, de un anumit model expresiv, reprezintă marca definitorie a entității psihiatrice numită personalitate psihopatică, formă nozologică a personalităților patologice (cadru nozologic care ilustrează o patologie de "structură" a personalității și se manifestă, expresiv, preponderent în planul conduitei sociale ale indivizilor umani în cauză). Deoarece însă conduitele sociopatice nu sînt strict specifice personalităților psihopatice, vom analiza, comparativ, aceste conduite în cadrul diferitelor lor motivații psihopatologice

posibile,adică în cadrul diferitelor entități nosologice psihiatrice ce le pot determina apariția.Drept criteriu de comparare vom utiliza gradul lor de nocivitate socială, considerat în funcție de o serie de parametrii: incidența patologiei în cadrul populației generale,durata persistenței individului portant al patologiei respective în mijlocul unei colectivități sociale,gravitatea actului sociopat (frecvența,nocivitatea directă,gradul de extensiune în grup,durata de manifestare),posibilitatea unor acțiuni sociale eficiente (depistare precoce,reesocializare,limitarea nocivității sociale). În continuare,în lucrare,sînt analizate ,rînd pe rînd,în acest mod,entitățile nosologice psihiatrice generatoare de conduite sociopatice sistematice (se exclud cauzele ce provoacă conduite sociopatice izolate,incidentale,circumstanțiale),entitățile respective fiind clasificate,inițial,în trei grupe,în funcție de dinamica lor evolutivă,și anume: 1)reversibile (dezvoltările dizarmonice de model psihopat,infanto-juvenile și conduitele disociale la personalitățile normal structurate),2)evolutive (nevrozele,psihozele endogene și patologia psihoorganică,inclusiv demențele),3) neevolutive (oligofreniile,personalitățile patologice,inclusiv cea psihopatică și defectele structurale postmorbide,inclusiv starea psihopatoică).În acest sens,entitățile enumerate mai sus sînt definite și apoi analizate sub raportul implicațiilor lor eto-patice. Se apreciază că cel mai mare grad de nocivitate socială îl au acele entități care se exprimă prin prezența unui sindrom psihopat,și anume: dezvoltarea dizarmonică psihopatică a personalității,conduita disocială la o personalitate normală, personalitatea psihopatică (psihopatia primitivă) și stările defective psihopatoice (psihopatia secundară).Sindromul psihopat,criteriul unificator al acestor entități psihiatrice diverse,se caracterizează prin conduite sociopatice de maximă nocivitate socială însoțite întotdeauna și de o pregnantă notă de anetopatie (afectarea dimensiunii de moralitate).Pe baza argumentului reversibilității (a posibilei reesocializării) sînt excluse din discuție,ca fiind mai "benigne",primele două entități (dezvoltarea dizarmonică și conduita disocială) și,în consecință, mai rămîn pentru a fi analizate în continuare doar formele anevolutive,definitive,de manifestare a sindromului psihopat (forma primitivă și cea secundară).La aceste ultime două entități,conduitele sociopate (și eto-pate) au și o motivație concordantă,constant sociopată (asocială sau antisocială) și eto-pată (amorală sau imorală),cu alte cuvinte există un pattern motivațional de această natură,ceea ce implică,pe de o parte,existența unei

caracteropatii specifice, iar pe de altă parte, punerea problemei determinismului "originar" psihologic al acestui tip de motivație, ceea ce echivalează cu însăși problema discutării substratului nozologic al acestor entități considerate.

Psihopatia primitivă (personalitatea psihopatică) este socialmente mai nocivă decât psihopatia secundară (stările defective psihopatoide) pentru motivul că psihopatul "primitiv" este tardiv etichetat ca atare de către grupul său social de apartenență și, în consecință, grupul respectiv, fiind multă vreme în necunoștință de cauză asupra pericolozității sociale potențiale a psihopatului, nu ia din timp măsuri eficiente de prevenire sau limitare a malignității sociale a acestuia dintâi. În schimb, în ceea ce privește abordarea psihopatologiei, teoretică, starea psihopatoică este mai accesibilă pentru un astfel de demers, deoarece are mai puține necunoscute (are o etiologie cunoscută și o patogeneză cu o dinamică și o expresivitate mai pregnantă). Din aceste motive vom discuta mai întâi defectul structural, de model psihopat, postmorbid (postpsihotic sau post patologie psihoorganică), denumit și stare psihopatoică sau psihopatie secundară (cu etiologie cunoscută). Prin faptul că se exprimă, psihiatric, printr-un sindrom psihopat centrat de o conduită habituală sever sociopatică (cu o motivație sistematic "concordantă": asocială sau antisocială), starea psihopatoică implică o patologie de "structură" a persoanei umane, cu alte cuvinte, substratul ei nozologic trebuie să fie situat, undeva, în planul structurilor operaționale de profunzime ale sistemului personalității, la nivelul aceluși plan structural care, prin gravarea sa, afectează în cea mai mare măsură conduita socială a unui om. Această idee mai este sugerată și de existența, aici, a unei veritabile "caracteropatii", mai ales dacă luăm în considerare și faptul că se spune despre caracter că ar reprezenta "structura socială" a persoanei. Nu există însă la om nici o structură psihică operațională care să se definească - ea și numai ea - ca structură "socială", deoarece atunci ar trebui ca celelalte structuri să se definească, în bloc, cel puțin ca "a-sociale", și deoarece, de fapt toate structurile psihismului concurează la dimensiunea de sociabilitate a omului. Pe de altă parte, starea psihopatoică are la bază un defect structural psihologic circumscriș la nivelul aceluși sector structural al psihismului care a fost afectat, la modul ireversibil, de către un proces morbid disstructurant. Este vorba aici de un proces morbid, care, retrocedind, a permis o remisiune clinică, deci o normalizare structural-funcțional-operațional-expresivă a unei părți a teritoriului

psihologic afectat inițial, minus sectorul "defectiv" restant, sector care va constitui, de acum înainte, substratul nozologic al stării psihopatoide. În cazul stării psihopatoide, sectorul psihologic în discuție, înainte de debutul patologiei, cu mare probabilitate, a constituit "sediul" psihologic al unei structuri psihice operaționale, cu rol preponderent în generarea sociabilității și deci și a moralității individului respectiv. Este vorba aici de un nou argument în favoarea ipotezei existenței unei structuri operaționale, cu specific: etic, a psihismului, structură a cărei deteriorare patologică a determinat apariția stării psihopatoide, concepută acum ca o stare defectivă a substratului deterministic a moralității și - prin ea - a sociabilității individului în cauză. Indiferent dacă admitem sau nu ipoteza disstructurării dobândite (prin deteriorare morbidă) a unei structuri etice a psihismului, este sigur că este vorba în cazul stării psihopatoide de un anumit model specific de disstructurare a unei anumite arii structural operaționale a psihismului uman. Sindromul expresiv psihopat este comun atât stării psihopatoide (dobândite, secundare) cât și personalității psihopatică (psihopatia primitivă). Unei identități de expresivitate trebuie să îi corespundă o identitate de substrat nozologic (a acestei expresivități). În acest sens, personalitatea psihopatică (psihopatia primitivă), în varianta sa "sociopatică" malignă, trebuie să aibă, în virtutea expresivității comune (sindromul psihopat), un substrat nozologic comun cu starea psihopatoică. Cu alte cuvinte, trebuie să fie vorba de același model de disstructură, situat în același plan structural psihologic. În cazul stării psihopatoide, acest substrat nozologic a fost generat de deteriorarea, prin patologie, a unei structuri operaționale psihice anumite, normale anterior. În cazul personalității psihopatică, spre același efect (un anumit model de disstructură a unui sector psihologic) nu se poate ajunge decât pe calea unei tulburări de dezvoltare ontogenetică (de tip "calitativ", disgenetic, malformativ), specifică, a psihismului, cu consecințele respective asupra procesului personogenetic. În acest caz, nu s-a dezvoltat normal, s-a dezvoltat deviant, malformativ, exact aceeași structură care, în cazul stării psihopatoide, s-a deteriorat prin boală după ce, anterior, a fost normal constituită. Acestei variante patogenetice de personalitate psihopatică îi corespunde, clinic, tipul psihopatului "pervers constituțional malign" (al școlii franceze de psihiatrie), antisocial, imoral. Teoretic, absența unei structuri specifice a psihismului poate fi realizată nu numai prin malformarea ei ci și prin simpla ei nonformare (agenzie), fapt

care constituie o altă formă (cantitativă) posibilă de tulburare a dezvoltării psihoontogenetice și personogenetice. Si această variantă, patogenică, de personalitate psihopatică este validată, prin ilustrație clinică, de tipul psihopatului "daltonist moral", dezechilibrat instabil, amoral și asocial. Este posibilă deci discutarea substratului nozologic specific al personalității psihopatice în termenii patologiei de dezvoltare și de deteriorare a psihismului, cu implicații axiologice-etiche multiple și pertinente. Fondul acestei probleme va fi abordat însă în cadrul capitolului VI al lucrării.

CAPITOLUL IV

CONSIDERATII METODOLOGICE

Prezenta lucrare îmbină caracterele unui eseu științific și ale unui studiu. Ea încercă să argumenteze două soluții teoretice pentru două probleme, una de ordin psihologic și alta de ordin psihopatologic. Este vorba aici de cele două obiective majore ale cercetării fundamentale și anume: 1) demonstrarea existenței unei structuri psihice operaționale de natură etică, cu un specific propriu, distinctă de celelalte structuri de același rang, "clasice" - ca o soluție pentru problema psihologică a determinismului endopsihic a fenomenului psiho-axiologic-etic uman; 2) demonstrarea, drept substrat nozologic specific pentru personalitatea psihopatică, a inexistenței (prin agenezie sau disgenezie malformativă, ontogenetică) a structurii etice a psihismului în cadrul sistemului personalității umane - ca o soluție pentru problema psihopatologică reprezentată de implicațiile negative multiple ale nerezolvării acestui aspect teoretic referitor la domeniul psihiatric considerat.

Alegerea temei a fost motivată de importanța socială deosebită reprezentată de personalitățile psihopatice. Psihopații sînt sociopații care dau dovadă de cel mai înalt grad de tulburanță, nocivitate, malignitate socială. Ei se manifestă și pun probleme serioase în toate planurile majore ale vieții sociale (general social, cultural, moral, antropologic, pedagogic, juridic, economic, politic, de asistență medicală, etc). Elaborarea unor măsuri sociale eficiente pentru diminuarea incidenței și nocivității lor sociale necesită o bună cunoaștere a fenomenului psihopatic sub aspect socio-antropologic, psihologic și psihopatologic. Sub aspect teoretic, ca problemă psihiatrică, psihopatia oferă tabloul unor controverse manifestate în toate planurile de discuție posibile, controverse în

sădruul cărora s-au invocat aproape toate punctele de vedere posibil imaginabile. Placa turnantă și cheia de boltă a rezolvării armonice a tuturor acestora o constituie soluționarea problemei substravului ei nozologic specific. O soluție de tip axiologic-etic, menționată mai sus, ar putea constitui baza unui sistem de cunoștințe unitar, coerent, armonic, referitor la psihopatie. Dar, ea nu poate fi discutată atâta vreme cât nu este, psihologic, acceptată existența unei structuri etice a sistemului personalității, structură a cărei patologie specifică să explice geneza și natura intimă a psihopatiei. Cu alte cuvinte, este nevoie, mai întâi, de două demersuri de cercetare fundamentală (cele două obiective teoretice ale lucrării) pentru ca, pe această bază, să se poată explica, integral, fenomenul psihopatologic al psihopatiei, iar pe baza cunoașterii acestui fenomen psihopatic să se poată elabora măsuri practice de profilaxie primară a psihopatiei, de asistență medico socială a psihopatiilor, de "defensă socială" împotriva malignității psihopatiilor existenți într-o colectivitate umană. Din cele de mai sus rezultă multiplele aspecte practic-aplicative ce decurg din rezolvarea problemelor teoretice ale psihopatiei. Specificul și particularitățile problematicei de ordin teoretic, explică și compartimentarea materialului în capitole în această lucrare. Abordarea propriuzisă a celor două obiective teoretice fundamentale a trebuit să fie precedată de un capitol consacrat definirii și discutării conceptelor fundamentale și de către două capitole destinate formulării bazelor și premizelor teoretice necesare unei discuții "de fond". Aceste două capitole preliminare nu conțin însă doar niște simple consemnări de generalități teoretice, ci includ în ele, de fapt, o serie de elaborări cu caracter personal, ce constituie începutul unui sistem de argumentație, care se va continua ulterior în capitolele ce prezintă soluțiile pentru problemele fundamentale teoretice.

Lucrarea prelucrează, cu mijloacele demersului logic, materialul teoretic oferit de o bogată informare bibliografică de specialitate, precum și materialul concret rezultat din experiența clinică dobândită de autor în calitate de medic psihiatru. În ultimele capitole sînt prezentate: un portret robot al psihopatului și două cazuri clinice ilustrative pentru cele două forme patogenetice fundamentale ale personalității psihopatice. Sînt, de asemenea, expuse principii și criterii concrete de abordare diferențiată, în practica medicală și socială, a personali-

tărilor psihopatice.

CAPITOLUL V

FUNDAMENTAREA DIMENSIUNII ETICE A PSIHISMULUI UMAN PRINTR-O STRUCTURA OPERATIONALA, SPECIFICA, A PERSONALITATII FIINTEI UMANE.

La inceputul capitolului sînt prezentate o serie de argumente, de proveniență pluridisciplinară, nici unul suficient în sine, dar toate concordante prin concluziile lor, care pledează, solidar, pentru posibilitatea sau chiar necesitatea acordării unui statut deterministic, structural-operational psihologic, dimensiunii etice a psihismului uman.

Argumentul "cosmologic" se referă la faptul că fenomenul axiologic fiind, în univers, de geneză exclusiv umană, este esențial, definitoriu, pentru ființa umană și deci trebuie să aibe un statut structural la nivelul psihismului superior al acesteia.

Argumentul "biologic" atestă faptul că, în filogeneză, fenomenul axiologic apare numai la nivelul ultimei verigi, cea umană. În lumea ființelor vii omul este singura ființă cu o funcție valorizatoare. Funcția axiologică umană este de ordin spiritual, ireductibilă la ordinul biologic. Faptul că nu are primordii în psihismul animal o diferențiază specific și o supraordonează în raport cu structurile afective și cognitive ale psihismului, fiind, deci, ireductibilă la acestea. Dimensiune esențială, definitorie, necesită o fundare printr-o structură psihică operațională distinctă, strict specifică.

Argumentul antropologic, sociologic și cel al moralei (ca practică socială) se referă la faptul că procesul antropogenezei și cel al sociogenezei istorice (apariția omului și a societății omenești, pe pămînt) sînt procese ce se intercondiționează, se interdetermină reciproc, dar implică și existența unei morale elementare (nucleul tuturor formelor concrete de manifestare social-istorică a moralei), exprimată sub forma unor reguli elementare de conviețuire socială, cu existență obligatorie în orice formă de societate omenească. Omul fiind unica ființă axiologică din univers, morala implicată în viața socială umană nu poate avea o origine transcendentă fenomenului social și uman, nu putea emana decît din natură, esența, ființei umane, chiar și atunci cînd nu era conștientizată ca atare. Emanată ca imperativ existențial, ca necesitate naturală, pentru omul primitiv, geneza ei psihologică, evident de natură

structurală, este atestată de transformarea ei, istorică, într-o necesitate spirituală (izvor de satisfacții elevate, de aspirație și ideal existențial).

Argumentul cultural, axiologic și ontologic filozofic, subliniază statutul existențial al omului ca subiect axiologic, ca ființă valorizatoare. Valoarea nu preexistă în obiectul valorizat, ea este "creată" de om prin obiectivarea esenței sale axiologice. Valorile perene sînt incluse în patrimoniul cultural al omenirii și devin pe această cale factori formativi ai caracterului moral a tineretului dintr-o colectivitate socială, deci devin factori formativi pentru "structura socială" a personalității umane, edificată ca o a doua natură (psihologică) a omului. Valorile universale ale culturii exprimă esența umană spiritualizată manifestată în spațiul cultural. Ontologia filozofică argumentează prezența dimensiunii axiologice atât la nivelul esenței și existenței ființei umane cît și la nivelul esenței și existenței psihismului uman. Totul pledează pentru natura structural psihologică a fenomenului axiologic uman.

Argumentul psihopatologic se referă, aici, la aspectul de caracteropatie anetopată (amorală sau imorală) pe care îl prezintă personalitatea psihopatică și la ipoteza axiologică referitor la substratul nozologic al acestei entități psihiatrice, ipoteză consemnată în capitolul anterior și care implică, cu necesitate, existența unei structuri etice a psihismului uman, normal dezvoltat ontogenetic.

Argumentul psihologic subliniază faptul că dimensiunea axiologică a psihismului apare ultima în decursul procesului de psihontogeneză, odată cu încheierea formării structurii personalității umane. Ea presupune, ca o condiție sine qua non, maturarea structurilor psihologice cognitive și afective, dar nu poate fi redusă la acestea din urmă deoarece, pe de o parte, le integrează parțial și, pe de altă parte, posedă în plus funcțiuni strict specifice, unice în economia psihismului, uneori chiar opuse funcțiunilor altor structuri psihologice. Ultimă condiție a încheierii procesului personogenetic, dimensiunea etică a psihismului este dimensiunea, ierarhic, supremă în cadrul sistemului personalității umane. Ea este condiția moralității unei ființe umane, garanția socialității acesteia la un înalt nivel valoric. Dintre toate dimensiunile operaționale ale psihismului este unica "pur" altruistică, este, mai degrabă, o dimensiune "de conservare a societății prin intermediul membrilor ei componenți individuali". Nu este o dimensiune "neutră" sau

"subiectivă" așa cum este intelectivitatea, respectiv, afectivitatea, este o dimensiune a principiilor supraindividuale, impersonale, puse în slujba colectivității și a valorilor ei majore. Numai ea poate determina sacrificiul de sine motivat de interese "superioare" și realizat prin dominarea tuturor celorlalte instanțe motivaționale. Dimensiunea etică a psihismului are deci un specific funcțional (actul de valorizare), un rol specific, unic, în cadrul unității funcționale a psihismului uman. Pe de altă parte, celelalte structuri operaționale psihologice au și ele un specific funcțional și un rol propriu în economia ființei umane, dar acest specific este "dincolo" de un criteriu de ordin axiologic. Fenomenologia psihologică cu determinant etic (sentimentele morale, judecățile de evaluare valorică morală, etc.) ce aparțin, clasic, altor structuri psihologice (afective, respectiv, cognitive) au, pe de o parte, trăsături distinctive care le singularizează în cadrul acestor structuri și, pe de altă parte, trăsături comune între ele ce ar permite integrarea lor într-o structură etică a psihismului uman. Ele opun lui "ceea ce este dorit" pe "ceea ce este de dorit", opun lui "ceea ce este" pe "ceea ce trebuie să fie". În cadrul unui ipotetic plan structural axiologic al psihismului, structurile etice sînt net distincte de structurile ce generează fenomenul estetic (cu rădăcini "afective" preponderante). Pe de altă parte, există diferențe fundamentale între valoarea - și actul de valorizare - etic și estetic, diferențe ce privesc obiectul valorizat, sediul judecății de valoare, sistemul de referință, caracteristicile concluziilor rezultate, etc. Judecata de valoare morală este obiectivă, principială, normativă, imperativă, indiscutabilă, pretinde o trecere la actul moral. Toate cele afirmate mai sus argumentează caracterul esențial, definitoriu, pentru om și psihismul său a fenomenului psihoaxiologic etic uman și conduc spre o fundare a acestuia la nivelul unei structuri operaționale psihice specifice (etice) concepută ca un sediu de origine și de determinare, ca un "loc" aparte în conformitate cu "rolul" său aparte în economia psihismului și ființei umane, pentru fenomenul respectiv.

Deși psihologia științifică (integrată filozofiei) a acordat o importanță deosebită problemei conștiinței morale, psihologia științifică actuală, deși fixează și fenomenul psihic cu atribut moral, nu îi acordă acestuia un determinism endogen specific, propriu ci îl asimilează altor structuri psihice operaționale, ceea ce credem că nu este justificat, din mai multe motive, consemnate anterior. Nu sînt valide nici alte speculații teoretice ce invocă noțiunile

de substructură sau de fenomene cu o "dublă natură", pentru a se ta admiterea unui nivel structural aparte, de natură etică, a psihismului. Este adevărat că planurile și nivelele psihologice prezintă uneori fenomene de interpenetrare, dar acest lucru nu afectează specificul distinctiv al structurilor psihice fundamentale.

Unicitatea rolului său în economia ființei umane, specificul său distinctiv și ireductibilitatea sa la nivelele structurale clasice ale psihismului, constituie argumente majore pentru afirmarea unui statut determinativ endopsihic al fenomenului psihologic etic uman, situat la nivelul unei structuri operaționale psihice de tip etic, deci distinctă de - și independentă în raport cu - toate structurile de același rang ale psihismului. În cadrul unei astfel de structuri etice a psihismului, conștiința morală se singularizează ca o dimensiune absolut fără echivalent în economia psihismului uman, prin funcțiile sale: teleologică (idealul moral, ceea ce "ar trebui să fie"), normativă (sistemul referențial și imperativul moral: "trebuie să faci!", "fă!"), apreciativă (evaluare morală), "repercursivă" (aprobare sau dezaprobare, în funcție de concluzia judecății de autoevaluare morală, atitudine însoțită de sentimentele corespondente: satisfacție sau regret, remușcare). În jurul conștiinței morale se structurează și celelalte fenomene psihice cu conotație - dar și cu denotație - etică. Nivelul etic al psihismului poate fi acum considerat la fel ca și oricare alt nivel structural psihologic și anumit sub raport conceptual (definibil prin gen proxim și diferență specifică), sistematic (incadrabil în sistemul personalității), taxonomic (poziția și raporturile sale reciproce cu celelalte structuri psihice de același rang), structural (modul de configurare și interrelaționare a elementelor sale componente), fenomenologic (descrierea elementelor componente ale acestui plan structural psihic), sub raportul rolului său în cadrul psihismului (contraponderare pentru instanțele egotice) și a ființei umane (funcția valorizatoare), sub raportul dezvoltării sale ontogenetice și a ființării sale ca stare, sub raportul patologiei sale posibile de dezvoltare ontogenetică (hipergenezie: dezechilibrantă; personalitatea anancastă; hipogenezie: personalitatea histerică; agenezie: psihopatul asocial, amoral; disgenezie malformativă: psihopatul sociopat malign) sau deteriorare (starea psihopatoïdă). Sentimentul de culpabilitate poate prezenta "semnificativ" aspectul absenței (psihopatul anetopat), al "excesului" (personalitatea anancastă), sau al modificării calitative de tip delirant (depresia psihotică).

Geneza structurii etice depinde de factori biogeni ereditari, de factori psihologici (maturarea structurilor psihice cognitive și afective) și - mai ales - de factori socio-culturali-educationali. În cadrul istoriei sale de "ființare", acest nivel psihologic își poate îmbogăți conținutul său, poate fi modificat, conjunctural, în sens negativ sub raport operațional, se poate degrada în cadrul procesului involutiv senil.

CAPITOLUL VI

ABSENȚA STRUCTURII ETICE A PERSONALITĂȚII, SUBSTRAT NOZOLOGIC AL PERSONALITĂȚII PSIHOPATICE.

Problema substratului nozologic este fundamentală pentru orice cadru de patologie, deoarece, în absența considerării lui, nu se poate susține, conceptual, o entitate nozologică. În cazul personalităților patologice, specificul nozologic al fiecărei entități în parte este dependent, în primul rând, de specificul substraturilor lor nozologice, specific care, chiar dacă nu este cunoscut, trebuie postulat ca existent. Problema apare mai importantă pentru personalitatea psihopatică, cea mai bine conturată dintre toate personalitățile patologice, net distinctă față de toate acestea, dar și obiectul unor controverse, rar înfățișate, prin amplexarea și diversitatea lor, chiar și în domeniul psihiatriei. În cazul personalității psihopatice este vorba de a se elucida problema tipului (modelului) de disstructură existent și problema, mai importantă, a tipului de structură operațională care, prin constituirea patologică a personalității psihopatice, nu s-a format (agenesia) sau s-a malformat (disgenezie), ambele eventualități avînd o rezultată comună: absența unei dimensiuni operaționale a psihismului persoanei în cauză.

În continuarea discuției începute în cadrul capitolului III al lucrării, este susținută aici ipoteza absenței structurii etice a psihismului ca reprezentînd aspectul specific al disstructurii - substrat nozologic - definitorie pentru personalitatea psihopatică. În acest sens sînt invocate o serie de argumente: 1) avalorismul, ca "diferență specifică" între personalitatea psihopatică și tot restul personalităților patologice (valorice), 2) O.M.3. acceptă, pentru ceea ce noi numim personalitate psihopatică, apelațiunea sinonimă de "personalitate amorală", 3) atmosfera de "amoralism" degajată de psihopatul autentic și remarcată de absolut toți autorii, 4) repudierea, aici, a unei terminologii "morale", pentru motivul caracterului ei pejorant pentru pacient și pentru motivul că ea ar

avea un caracter "neclinic" este, credem, nefondată (primul argument, și el neclinic, se invalidează ipso facto, al doilea este valabil doar în cazul neacceptării ipotezei etice a naturii psihopatice; în cazul acceptării unei astfel de ipoteze, întreaga expresivitate cu atribut etic a psihopatului, fiind endogenă, poate fi "clinică", adică poate fi discutată în termenii de "fapt clinic" și "simptom"), 5) formulările în termeni de ordin "moral" în descrierea expresivității psihopatului sînt esențiale pentru înțelegerea tipului de patologie a acestuia, sînt "cardinale" pentru argumentarea diagnosticului nozologic, 6) specificul expresivității psihopatului este, deci, caracterul anetopat al sociopatiei lui, noțiune care poate conduce spre ideea unui substrat de natură anetică a acestei expresivități. Anetopia marchează planul expresiv comportamental și cel caracterial al psihopatului, fapt semnificativ pentru o patologie psihică "de structură", și poate îmbrăca forma amoralismului sau a imoralismului. Într-o formă extremă, putem vorbi chiar de "monstruozitate" morală, de "perversitate" sau "malignitate" (în sensul plăcerii de a face rău sau de a comite răul ca scop în sine), situație în care un laic ar putea spune: (acel om) "este atât de rău încît trebuie să fie nebun". O analiză caracterologică a psihopatului ar putea conduce la o inventariere completă a tuturor defectelor "morale", omenesc posibile. Caracteropatia anetopată constituie, în acest sens, și ea, un argument major în favoarea ipotezei teoretice afirmată aici, prin invocarea defectului "nucleului moral" al caracterului persoanei psihopatului, cu absența unei conștiințe morale. Argumente de ordin biografic sau testologic vin, deasemenea, în sprijinul ipotezei anetopatiei, care apare ca un numitor comun al tuturor datelor esențiale, definitive pentru un psihopat. În consecință, se reafirmă teza că substratul nozologic specific al personalității psihopatică este acel model anumit de disstructură a personalității, care se definește prin absența nivelului structural etic al acesteia din urmă.

CAPITOLUL VII

CONSECINTELE TEORETICE ȘI PRACTICE ALE IPOTEZEI ETICE REFERITOR LA PERSONALITATEA PSIHOPATICA.

Consecințele teoretice se referă la posibilitatea conceperii unui sistem unitar, coerent, armonios, de cunoștințe teoretice, referitor la personalitatea psihopatică, sistem bazat pe considerarea absenței unei structuri etice a psihismului în cadrul sistemului personalității umane drept substrat nozologic al acestei entități

psihiatrice. Fiind vorba, prin definiție, de o patologie a "structurii" personalității, consecutivă unei tulburări specifice de dezvoltare psihoontogenetică (patologia de deteriorare, de model psihopat, a structurii unei personalități normal constituite definește starea psihopatoïdă), substratul nozologic al personalității psihopatică poate îmbrăca două forme, cea a simplei agenezii (nonformare) a structurii etice a psihismului sau cea a disgenezei malformative cu formarea unei structuri cu o funcționalitate "antietică" (imorală). Patogeneza acestui substrat implică socio-psihogeneza și biogeneza (genetic -ereditară), exclude endogeneza (în sens psihiatric) și (bib)-somatogeneza. Factorii etiologici genetici ereditari implică, preponderent, mecanismul agenezic, cei sociali (familiali, culturali, educaționali) pe cel disgenezic, malformativ. Psihopatologic (determinismul expresivității), substratul agenezic determină forma expresivă a psihopatului "daltonist moral", asocial, amoral și implică noțiunile de disstructură prin personalitate "decapitată" (absența nivelului psihic suprem), caracteropatie anetopatică (absența conștiinței morale, a moralității persoanei); dizarmonie, dezechilibru, instabilitate, necenzurarea structurilor bazale egoist hedonice în cadrul sistemului personalității; egodefecț-egosinton, acting-out cu reactivitate alloplastică, individualism anarhic, absența discernământului moral, inadaptabilitate la nici o formă de colectivitate omenească (inclusiv cea marginal socială). Substratul disgenezic explică forma expresivă a psihopatului sociopat malign, antisocial, imoral și implică noțiunile de disstructură de tip malformativ, caracteropatie prin prezența unei "conștiințe imorale"; echilibru, stabilitate interioară, stăpânire de sine, solidaritatea tuturor instanțelor psihologice în slujba agresivității, malignității, destructivității, nocivității sociale a persoanei; conduită rece, calculată, opțiune în sensul imoralismului, poziție de lider al lumii interlope. Conceptual, personalitatea psihopatică se definește ca o personalitate patologică (gen proxim) avalorică etic (diferență specifică). Taxonomic comportă cele două forme expresive fundamentale menționate mai sus.

Consecințele practice ale datelor de cunoaștere teoretică referitor la personalitatea psihopatică privesc: planul de investigație al psihopatului, criteriile de diagnostic pozitiv, alte probleme medico sociale. Investigarea psihiatrică a unui psihopat presupune utilizarea unor surse informaționale multiple (psihopatul, alte persoane din enturajul acestuia, datele de observație ale psihiatrului, date de investigație paraclinică, documente diverse).

În dialog se va ține cont de intenția majorității psihopaților de a crea o (falsă) bună impresie. Sînt importante: 1) datele personale, 2) ancedentele heredo-familiale, 3) ancedentele personale patologice (pentru excluderea stării psihopatoide), 4) anceden-

CAPITOLUL VIII

CONCLUZII

1. Există, în cadrul sistemului personalității ființei umane, o structură operațională etică a psihismului, distinctă față de toate celelalte structuri psihice operaționale atestate de psihologia clasică, tradițională. Această structură funcțională a psihismului este sediul de origine și determinare endogenă a moralității și a capacității de valorizare etică a ființei umane.

2. La fel ca și celelalte structuri operaționale ale psihismului, structura etică prezintă, într-un plan psihopatologic de discuție, o patologie (cantitativă și calitativă) a dezvoltării sale ontogenetice, precum și o patologie de deteriorare a ei, ca atare, postmorbida.

3. Absența unei structuri etice a psihismului în cadrul sistemului personalității umane constituie substratul nozologic al entității psihiatrice, numită, în lucrare, "personalitate psihopatică" și concepută ca o formă, avalorică, de personalitate patologică.

4. Substratul nozologic al personalității psihopatice, în accepțiunea de mai sus, poate prezenta două forme distincte sub raportul tipului de disstructură a psihismului, drept urmare a două mecanisme patogenetice diferite: cel al simplei agenezii și cel al disgeneziei malformative.

5. Factorii etiologici biogeni-ereditari par a determina, mai ales, agenzia structurii etice a psihismului, în timp ce factorii de ordin sociogenetic par a fi responsabili, în principal, de malformarea structurii respective.

6. Cele două variante disstructurale sus amintite stau la baza a două forme fundamentale de manifestare expresivă a personalității psihopatice, și anume: agenzia structurii etice fundează forma dezechilibrat instabilă, iar disgenesia malformativă a acestei structuri, forma sociopat-malignă.

7. Ipoteza axiologică referitor la personalitatea psihopatică permite construirea unui sistem coerent de cunoștințe teoretice despre această entitate nozologică, cu o largă aplicabilitate în practica psihiatrică (a diagnosticului, a asistenței medico-sociale, a profilaxiei).

8. Fenomenul social al psihopatiei generează serioase probleme în toate planurile de manifestare (pedagogic, juridic, economic, etc) ale vieții sociale, probleme care se cer a fi soluționate eficient. Implicațiile teoretice de mai sus permit sugerarea unor soluții, sub forma unor atitudini și acțiuni sociale - diferențiate în funcție de variantele expresive ale psihopatului - menite să diminueze, în limita maximă a posibilității, incidența și nocivitatea socială a acestuia.

